

Resuscitace českých filmových periodik a sázka na jistotu v digitální éře

O kolekci filmových periodik Knihovny Národního filmového archivu¹⁾ vydávaných v průběhu celého minulého století na území dnešní České republiky můžeme s jistotou uvést, že je co do počtu titulů z oboru kinematografie nejbohatší a nejuplněnější na našem území, a to i přesto, že Knihovna NFA nikdy neměla právo povinného výtisku.²⁾ Toto tvrzení se opírá o srovnání dostupných zpracovaných bibliografických zdrojů³⁾ a Souborného katalogu ČR — seriály.⁴⁾ Postavení knihovny po boku filmového archivu se v sedmi dekáдах společné historie pozitivně promítlo do sbírkotvorné činnosti, akvizic a úplnosti sbírek. O to větší je pro NFA výzva k jejich uchování pro budoucí generace. Tradiční filmová periodika do nástupu televize a posléze nových médií plnila ve

své době hlavní roli na poli „aktuálních informací“ zaznamenávající filmové dění, ale i jeho odraz ve veřejném a odborném mínění, a poskytovala velký prostor k šíření reklam z oboru filmu. Pro tento obsah jsou noviny a časopisy badateli a historiky velmi vyhledávané jako cenný informační zdroj své doby. Pro výzkum filmu v kontextu společenského vývoje dvacátého století je sbírka periodik přímo historickým pramenem. Frekvence výpůjček, fyzická manipulace, křehký papír a nekvalitní tisk způsobily, že právě tyto novodobé prameny se staly velmi ohroženým a zranitelným druhem podléhající rychlé zkáze a mohly by se brzy dostat mimo hru. Dlouhodobý projekt Knihovny Národního filmového archivu⁵⁾ důsledně řeší jejich záchranu nejen převodem do di-

- 1) Knihovna Národního filmového archivu = KNFA = Knihovna NFA. Více online: <<http://knihovna.nfa.cz>>, [cit. 15. 6. 2015].
- 2) Pro povinný výtisk periodické produkce platí zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon) ve znění pozdějších předpisů.
- 3) Ve srovnání s prameny: Jiří H a v e l k a, *50 let československého filmu: /sbírka statistického a dokumentačního materiálu/*. Praha: Československý státní film 1953, s. 15–23. Jaromír K u b í č e k (ed.), *Česká retrospektivní bibliografie. Řada 1, Noviny. Díl 2, Noviny České republiky 1919–1945. Část 2, Přehledy, rejstříky*. Brno: Lector benevolus 2004. Jaromír K u b í č e k (ed.), *Česká retrospektivní bibliografie. Řada 1, Noviny. Díl 2, Noviny České republiky 1919–1945. Část 1, Bibliografie*. Brno: Lector benevolus 2004. Jaromír K u b í č e k (ed.), *Česká retrospektivní bibliografie. Řada 2, Časopisy. Díl 1, Časopisy České republiky od počátku do roku 1918 (CERBI C1). Část 2, Přehledy, rejstříky*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně 2010.
- 4) Národní knihovna ČR, SKC — Souborný katalog České republiky (CASLIN) — Seriály [online]. Dostupné z: <<http://aleph.nkp.cz>>. Další informace: <<http://www.caslin.cz>>, [cit. 6. 6. 2015].
- 5) Projekt Knihovny Národního filmového archivu na ochranu ohrožených dokumentů a jejich zpřístupnění na nových nosičích je realizovaný formou jednoletých grantů (2001, 2002, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2013, 2014, 2015) v rámci Národního programu mikrofilmování a digitálního zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru — Kramerius, který je zároveň jedním z programů Veřejné informační služby (VISK). Viz: <<http://visk.nkp.cz/visk-7>>, [cit. 6. 6. 2015].

gitální podoby, ale i dvoustupňovou archivací na nosič mikrofilmu jako bezpečný a trvalý způsob zachování jejich obsahu.⁶⁾ V případě ztráty digitálních dat a rozpadu původní textové předlohy je možná digitalizace z matričních negativů mikrofilmů, v záloze je archivní negativ. Přidanou hodnotou tohoto „reformátovacího procesu“ je zpřístupnění jejich obsahu pomocí OCR.⁷⁾ Fulltextové vyhledávání nesmírně ulehčuje badatelské aktivi-

ty, obsah periodik dvacátého století je přímo „rentgenován“ a informace vystupují v nových souvislostech, které by při klasické badatelské činnosti zůstaly bez povšimnutí. Digitální knihovna NFA je plně využívána při výzkumných projektech Národního filmového archivu, dále studenty a pedagogy filmové vědy a je vyhledávaným zdrojem uživatelů KNFA (viz Obr. 1).

Obr. 1 – Ukázka z Digitální knihovny NFA ve verzi systému Kramerius 4

- 6) Za zmínku stojí, že tento osvědčený postup v současnosti dodržují pouze dvě knihovny v ČR, a to Knihovna NFA a Knihovna Národního archivu. Ostatní knihovny se věnují pouze digitalizaci. Program VISK 7 akceptuje tvorbu mikrofilmu pouze jako možnost spoluúčasti. KNFA spolupracuje s certifikovanými pracovišti Micro-na a Elsys Engineering.
- 7) OCR neboli optické rozpoznávání znaků (z anglického *Optical Character Recognition*).

Pokračování projektu

O počátcích projektu a vzniku Digitální knihovny NFA v roce 2006 byli již čtenáři *Illuminace* informováni.⁸⁾ V následných letech projekt přinesl další rozšíření digitálního obsahu na 325 000 stran a počet titulů periodik se ze šedesáti zdvojnásobil na 122. Pro lepší představu o rozsahu: jedná se o 660 ročníků a 23 600 čísel periodik z oboru filmu. Podrobný soupis zachráněných titulů přináší Příloha v závěru textu (viz Tabulka).

Aby mohla začít být využívána nová verze systému Kramerius 4,⁹⁾ musel projekt akceptovat a uskutečnit dosti zásadní změny technologické, odehrávající se na pozadí, a o kterých běžný uživatel nemá ani tušení. Kompletně byla Národní knihovnou ČR změněna a přepracována metodika¹⁰⁾ pro digitalizaci kulturního dědictví, jeho následnou správu a zpřístupnění. Všechny digitální obsah realizovaný do roku 2010 musel být převeden podle nových pravidel, standardů pro vytváření dat a metadat. Veškerá digitalizovaná data od počátku digitalizace v roce 2001 byla zpětně zaznamenána do Registru digitalizace.¹¹⁾ Nově byl zaveden do praxe Český systém pro identifikaci

a lokalizaci dokumentů digitálního kulturního dědictví založený na standardu URN:NBN.¹²⁾ Pro každý titul určený k digitalizaci bylo žádáno o identifikátory ČČNB¹³⁾ a u periodik o retrospektivní přidělení čísel ISSN.¹⁴⁾ Jak je patrné, všechny tyto činnosti přinesly enormní nárůst administrativních agend, které jsou nezbytné pro celonárodní digitální puzzle zvané Česká digitální knihovna.¹⁵⁾ Reformátované tituly podpořené dotací programu Veřejné informační služby knihoven Ministerstva kultury ČR se zároveň stávají součástí *Národní digitální knihovny*,¹⁶⁾ která je zodpovědná za trvalé uchování jejich digitální podoby v úložišti. V letech 2008 až 2012 jsme si vyzkoušeli i mezinárodní spolupráci evropských archivů¹⁷⁾ v rámci projektů EFG a EFG1914.¹⁸⁾ Vybrané časopisecké tituly ze sbírek KNFA byly volně zpřístupněny za financování těchto dvou projektů na portálu *Evropské filmové brány*.¹⁹⁾

Technologické aspekty

Pro konkrétní představu: ke každé stránce původního tištěného dokumentu při digitalizaci vznikají podle nové metodiky tyto výstupy:

- 8) Pavla J a n á s k o v á, Digitální filmová knihovna NFA. *Illuminace* 19, 2007, č. 3, s. 217–226.
- 9) Tento systém pro zpřístupnění kulturního, digitálního dědictví vyvíjí v rámci své výzkumné činnosti Knihovna Akademie věd ČR, Národní knihovna ČR, Moravská zemská knihovna a firma INCAD. Pro ostatní paměťové instituce je volně k dispozici.
- 10) Podrobně o metodice na těchto stránkách: <<http://www.ndk.cz/standards-digitalizace/>>, <<http://www.ndk.cz/standards-digitalizace/metadata/>>, <<http://www.ndk.cz/standards-digitalizace/standards-pro-obrazova-data/>>, [cit. 6. 6. 2015].
- 11) Registr digitalizace — RD.CZ (<<http://www.registrdigitalizace.cz/>>) je společným projektem Národní knihovny České republiky, Knihovny Akademie věd a společnosti INCAD. Představuje národní registr digitalizovaných dokumentů, který slouží k řízení digitalizačního workflow jednotlivých institucí s cílem zamezit duplicitě zpracování a umožnit sdílení výsledků digitalizace.
- 12) Podrobnosti na: <<http://www.ndk.cz/archivace/resolver-urn-nbn-sluzba-cidlo>>. Nástroj CZIDLO na: <<http://resolver.nkp.cz/>>.
- 13) ČČNB = číslo České národní bibliografie. Začalo se nově přidělovat v roce 2010 s nástupem masivní digitalizace a představuje unikátní identifikátor, který má jednoznačně identifikovat českou národní produkci 19., 20. a 21. století.
- 14) ISSN = International Standard Serial Number.
- 15) Více o projektu České digitální knihovny: <<http://www.czechdigitallibrary.cz/>>, [cit. 6. 6. 2015].
- 16) Více o projektu *Národní digitální knihovny*: <<http://www.ndk.cz/>>, [cit. 6. 6. 2015].
- 17) Kerstin H e r l t, EFG1914 European Film Gateway. In: *Il Cinema Ritrovato XXVII edizione*. Bologna: Cineteca Bologna 2013, s. 287–288.
- 18) Více o projektu EFG1914: <<http://project.efg1914.eu/>>, [cit. 6. 6. 2015].
- 19) Portál EFG: <<http://www.europeanfilmgateway.eu/>>, [cit. 6. 6. 2015].

- 1) archivní kopie (1 MC = master copy = archivní kopie pro každou stránku)
- 2) uživatelská kopie (1 UC = user copy = uživatelská kopie ke každé MC)
- 3) OCR – ALTO XML soubor pro každou stránku
- 4) OCR TXT soubor – pro možnost stáhnout si jen text dokumentu (tam, kde to kvalita OCR umožňuje)
- 5) metadata pro MC
 - a. bibliografická metadata – MODS a DC
 - b. strukturální metadata – METS
 - c. technická metadata – MIX, PREMIS
 - d. administrativní metadata – PREMIS, METS
- 6) kontrolní metadatové soubory

Pro archivní obrazové soubory byly nově zvoleny grafické formáty JPEG2000 a TIFF v bezztrátové kompresi a pro kopie určené pro zpřístupňování se začal používat grafický formát JPEG2000 se ztrátovou kompresí. Od původně používaného uživatelského obrazového souboru DjVu se odstoupilo. Dále pro každou dvoustranu původní tištěné předlohy na náklady NFA vzniká 1 políčko mikrofilmu²⁰⁾, a to v podobě:

- 1) archivní negativ
- 2) negativní kopie (matriční) z archivního negativu

Sbírka filmových periodik se tedy ztrojnásobuje, vedle analogových předloh vzniká sbírka digitálních dat uložená v úložišti Fedora a sbírka mikrofilmů. Národní filmový archiv se stal vlastním těchto nově vzniklých nosičů. Původně tištěná periodika zařazená do digitální knihovny se prostřednictvím metadat dostávají do prostoru sítě internetu a nových médií.

Kramerius 4. Kinematograf

library.nfa.cz/search/.../uuid:065c7e4e-cc96-4f2a-adf9-5c9a9b8543e4
 Kramerius 4. český english Registrace Přihlášení Návod Domů Pokročilé vyhledávání ... folderKinematograf1920folder Číslo 2folder[a] ...

Obr. 2 – Ukázka z vyhledávací odkazující na pramen do Digitální knihovny NFA

Další rozšíření obsahu

Na povrch stále vyplouvají v rámci retrospektivního zpracování knihovního fondu KNFA další zapomenuté tituly filmových periodik, festivalových deníků a ediční řady, které zahrneme do plánu digitalizace. K dalším ohroženým druhům patří sbírka výstřížků a sbírka cyklostylovaných scénářů. Prvně jmenovaná obsahuje na 600 000 novinových článků, počet filmových scénářů překračuje hranici 6 300 titulů.

Jak dál?

Paradoxně z pohledu přežití mají takto zachráněné dokumenty minulého století dokonce lepší vyhlídky na dlouhověkost než soudobé e-born dokumenty, které se vyskytují v enormním množství a jen v podobě jedniček a nul. Je otázkou času, kdy se tyto digital born periodika ztratí ze serverů a následně i z paměti. Tato problematika nám není lhostejná, uložení a zpřístupnění vybraných a systematicky sledovaných nativně digitálních filmových periodik a scénářů řeší připravovaný projekt v programu VISK3/2015 *Zvýšení dostupnosti, inovace a rozšíření informačních služeb Knihovny NFA II*. Otázkou je, kdo zaplatí následný chod duálního systému vedení stávajících sbírek analogových a rozrůstajících se digitálních, nákladné vybavení, nezbytné nové pracovní síly a systemizovaná místa pro kurátory digitálních sbírek? Současné programy Ministerstva kultury ČR jsou určeny pouze na vlastní digitalizaci a podmiňují přidělení dotace odevzdáním paré digitálních dat Národní knihovně ČR. Kam povede tento trend digitalizace směřující k centralizaci? Nezpůsobí odklon našich uživatelů? Neudupe nás byrokratický šiml, který se teď s digitalizací rozmáhá a který nevnímá, co je vlastně obsahem digitalizace? Obhájíme nutnost hlubší znalosti sbírek a jejich výběru k reformátování před digitální mašinérií? Příliš mnoho otevřených otázek.

Pavla Janásková

20) Splňuje technické parametry dle mezinárodní normy ISO 4087:1991(E)

Tabulka 1 – Přehled financování projektu k 31. 12. 2014 a záměr 2015

Přehled nákladů na mikrosnímkování, digitalizaci, tvorbu metadat a OCR v období 2001–2014				
Rok	Zdroj	Dotace	Finance NFA	Celkové náklady
2001	VISK 7	500 000,00 Kč	231 600,00 Kč	731 600,00 Kč
2002	VISK 7	141 000,00 Kč	79 920,00 Kč	220 920,00 Kč
2004	VISK 7	129 000,00 Kč	83 420,00 Kč	212 420,00 Kč
2005	VISK 7	100 000,00 Kč	66 700,00 Kč	166 700,00 Kč
2006	VISK 7	90 000,00 Kč	40 810,00 Kč	130 810,00 Kč
2007	VISK 7	569 000,00 Kč	247 000,00 Kč	816 000,00 Kč
2008	VISK 7	218 000,00 Kč	93 500,00 Kč	311 500,00 Kč
2009	NFA	0,00 Kč	398 000,00 Kč	398 000,00 Kč
2010	NFA	0,00 Kč	25 055,00 Kč	25 055,00 Kč
2012	EFG1914	50 000,00 Kč	0,00 Kč	50 000,00 Kč
2013	VISK 7	76 000,00 Kč	48 500,00 Kč	124 500,00 Kč
2014	VISK 7	33 000,00 Kč	21 400,00 Kč	54 400,00 Kč
Celkem		1 906 000,00 Kč	1 335 905,00 Kč	3 241 905,00 Kč
2015	VISK 7	70 000,00 Kč	30 000,00 Kč	100 000,00 Kč

Příloha: Seznam titulů filmových časopisů, novin a ročenek ze sbírek Knihovny Národního filmového archivu zpřístupněných v Digitální knihovně NFA na doméně <<http://library.nfa.cz>>

Titul	Datum vydání	ISSN
Československá kinematografie v zahraničním tisku	1973–1976	1801-3600
Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku	1958–1973	1801-3597
Československý film	1918–1921	0528-6956
Československý kinotechnik	1935–1939	2336-2448
Český filmový svět	1922–1928	1802-5838
Český filmový zpravodaj	1921–1942	1801-9455
Český kinematograf	1911–1912	1801-3309
Divadelní a filmové noviny	1964–1966	1802-3606
Divadelní noviny	1957–1964	1802-3592
Divadelní noviny	1966–1970	1802-3614
Divadlo budoucnosti	1920–1922	1801-9463
Dokumentační přehled zahraničního filmového tisku	1953	1805-7721
Ekran: časopis pro moderní film a fotografii	1934	2336-243X
Film : orgán čs. film-klubu Viktoria	1918–1919	1801-9560
Film : orgán Svazu kinematografické industrie ČSR	1921–1938	1801-9706
Film a doba	1955–1999	0015-1068

Film a doba : otázky a problémy československé a světové kinematografie	1952-1954	1801-9730
Film v přehledu časopisů a literatury	1949-1951	1805-7713
Film v přehledu zahraničního tisku	1954-1956	1803-070X
Filmbote	1936-1937	1803-0580
Filmová hvězda	1926	1802-310X
Filmová hvězda	1934-1935	1801-335X
Filmová kartotéka	1949	1805-0395
Filmová kronika ...	1971-1981	0862-4704
Filmová okénka	1948	1803-0696
Filmová politika	1934-1937	1801-9471
Filmová práce	1945-1946	1801-948X
Filmová Praha	1923	1801-9498
Filmová ročenka Filmového ústředí pro Čechy a Moravu	1941	1804-0284
Filmová ročenka Výboru plnomocníků filmového oboru v Čechách a na Moravě	1940	1804-0276
Filmová tisková korespondence	1934-1939	1801-6928
Filmová tribuna	1927-1928	1803-0548
Filmová tribuna	1929	1803-0769
Filmové a televizní noviny	1966-1969, 1992	0430-4500
Filmové aktuality	1982-1988	1804-0306
Filmové informace	1950-1972	1801-691X
Filmové listy	1929-1941	1801-3341
Filmové noviny	1929	1801-3333
Filmové noviny	1947-1948	1801-9722
Filmové zajímavosti	1936-1940	1801-6936
Filmové zpravodajství	1946-1949	1801-6952
Filmové zpravodajství - zvláštní příloha	1945-1946	1803-2516
Filmové zprávy	1923-1924	1801-9676
Filmové zprávy	1945	1801-6944
Filmové zprávy - zvláštní příloha	1945	1803-2508
Filmový informační bulletin	1973-1974	1802-3096
Filmový kurýr	1922	1803-053X
Filmový kurýr	1927-1944	1801-9501
Filmový monitor	1977-1981	1804-0292
Filmový přehled	1950-2000	0015-1645
Filmový svět	1921-1922	1801-951X
Filmový věstník	1921-1922	1801-9714
Filmový věstník	1926	1801-9528
Filmschau	1919-1920	1801-9536

Fotografická revue	1919-1921	1803-0513
Hollywood	1927-1932	1801-9552
Internationale Filmschau	1920-1936	1801-9544
Kinematograf	1920	1805-5540
Kinematografický věstník	1914-1919	1804-431X
Kinematografie	1926	1801-9579
Kino	1919	1804-4301
Kino	1913	1803-0491
Kino	1926-1927	1801-9692
Kino	1931-1934	1801-9684
Kino	1945-1993	0323-0295
Kino a film	1938	1803-0629
Kinografia	1920-1921	1804-0209
Kinoklub	1964-1965	1803-0726
Kinopublikum	1920	1801-9587
Kinoreflex	1929-1931	1801-3325
Kinorevue	1991-1997	1211-3832
Kinorevue	1934-1945	1214-5122
Kultura	1957-1962	0452-7984
Kulturní noviny	1968	0454-5958
Kulturní tvorba	1963-1968	0454-5966
Lichtspielbühne	1920-1933	1801-9641
List pánů a hochů	1932-1933	1802-7717
Listy	1968-1969	0458-5518
Literární listy	1968	1803-0734
Literární noviny	1952-1968	0459-5203
Man dreht in der Tschechoslowakei	1937-1938	1803-0610
Měsíční zpravodaj Universal Filmu	1927	1801-9595
Náš film	1927	1801-9609
Náš film	1920	1803-0521
Neue Film-Revue	1935	1803-0599
Nová scéna	1930	1803-0564
Panoráma zahraničního filmového tisku	1956-1973	0231-5270
Panoráma: sborník filmových teoretických statí	1974-1980	0139-9950
Pás	1935	1801-3368
Pathé-revue	1932-1935	1804-0217
Prager Film-Korespondenz	1935-1938	1803-0602
Prager Film-Kurier	1927-1929, 1933-1936	1803-0572

Praha-Hollywood	1938	1803-0637
Pressa	1933-1945	1214-5866
Presse-Dienst der Böhmischem-Mährischen Filmzentrale	1941-1942	2336-2464
Radostná práce	1945-1947	1803-0653
Revue filmu	1928	1803-0556
Revue kino	1914	1803-0505
Ročenka Ústředního sboru kinematografů	1939	1804-0268
Ročenka Ústředního svazu kinematografů v ČSR	1936-1938	1804-025X
Ročenka Zemského svazu kinematografů v Čechách	1931-1935	1804-0241
Rozpravy Aventina	1925-1934	1802-1972
Scéna	1976-1992	0139-5386
Studio: měsíční revue pro filmové umění	1928-1932	2336-2421
Svět ve filmu	1932	1801-9617
Svět ve filmu a obrazech	1932-1934	1802-7733
Školní kinematografie	1921	1801-3317
Technické zprávy	1947	1803-0661
Telehor	1936	2336-2456
Věstník Českomoravského filmového ústředí	1941-1945	1803-0645
Věstník Československého filmu	1946-1947	1803-067X
Věstník Československého státního filmu	1949-1953	1803-0688
Záběr	1968-1990	0139-7664
Záběr: závodní časopis zaměstnanců	1949-1967	1804-0225
Zítřek	1968-1969	1804-0233
Zpravodaj Československého filmu	1975-1990	0862-4712
Zpravodaj Spolku českých majitelů kinematografů	1921-1922	1801-9633
Zpravodaj Svazu československých filmových a televizních umělců FITES	1969	1803-0750
Zpravodaj Zemského svazu kinematografů v Čechách	1922-1928	1802-5846
Zpravodajství Ústřední správy Československého filmu	1959-1962	1803-0718
Zprávy Spolku českých majitelů kinematografů v král. Českém	1917-1920	1801-9625
Zprávy Svazu československých filmových a televizních umělců FITES	1966-1969	1803-0742